

Nadzor nad informacijami ali nadzor nad interpretacijo?

Analiza berlusconizma na primeru Ruby.

Luka Lisjak Gabrijelčič

Če bi morali izbrati eno samo preprosto definicijo, ki bi zajela bistvo političnega sistema, ki ga v Italiji uvaja Silvio Berlusconi, bi lahko rekli, da gre za vladavino, utemeljeno na nadzoru nad informacijami. Ne vem, ali je zadevo kdo že formuliral na takšen način, a v zadnjih letih se cela vrsta analiz osredotoča prav na ta vidik berlusconizma. Omenja se odločilna vloga televizije pri formiranju družbenega konformizma, na podlagi katerega lahko nato določene elite oblikujejo širok političen konsenz v bran svojih parcialnih interesov. Politolog Giovanni Sartori Berlusconijev fenomen razlaga skozi optiko vzpona novega postmodernega subjekta, ki ga imenuje homo videns («gledajoči človek»); švedsko-italijanski režiser Erik Gandini pa se je v svojem znamenitem dokumentarcu Videocracy istega vprašanja loteva iz družbeno-kulturnega vidika in pokaže izsek družbe, ki jo obvladujejo podobe.

Vse te analize poudarjajo pomen družbenih sprememb, ki jih je prinesel uvoz ameriških televizijskih vzorcev v Italijo v zgodnjih osemdesetih letih. Berlusconi, ki je bil daleč najpomembnejši akter v tem procesu, je znal te spremembe obrniti v svoj prid na način, ki ga noben drug politik ne bi zmožel.

Vse od svojega vstopa v politiko leta 1994 je Berlusconi gradil na sebi kot na podobi. V skladu s televizijskimi in medijskimi pravili je ustvaril določen format, znotraj katerega se je pojavljal, prav tako kot to velja za glasbene in filmske pop ikone. Iz sebe je zavestno ustvaril politično ikono. V tem seveda ni bil prvi: v ZDA sta to že uspešno preizkusila Ronald Reagan in za njim Bill Clinton, pri čemer ne smemo pozabiti na precedens J. F. Kennedyja, ki je glede javnega nastopa v marsičem utiral pot kasnejšim generacijam zahodnih politikov. Ravno v zgodnjih devetdesetih letih je ta model političnega marketinga iz Amerike začel prihajati v Evropo, oprijeli pa so se ga predvsem nekateri politiki mlajše generacije, ki so kasneje dominirali politiko na prelomu tisočletja (pomislimo na Tonyja Blaira, Jörga Haiderja ali kasneje Vladimirja Putina).¹ Pred Berlusconijevim pohodom na politično sceno so Italijo obvladovali politični kadri, ki so se formi-

rali v šestdesetih in zgodnjih sedemdesetih letih – torej v vmesnem obdobju, ko so bili množični shodi, značilni za štirideseta in petdeseta leta, že mimo, razumevanje politike kot šova pa se še ni uveljavilo. Berlusconi, s svojim skrbno izdelanim medijskim nastopom in odličnim poznavanjem *show businessa*, je pometel s politično konkurenco z zastarelim načinom komunikacije, ki se ni skladal z logiko političnega antagonizma, ki ga je prinašal novi večinski volilni sistem.

Ker Berlusconijev uspeh v veliki meri temelji na uspešnem plasiranju svoje podobe, je najbolj ranljiv prav na ravni podobe. Zato je politični pomen spolnih škandalov, s katerimi se spopada v zadnjem letu in ki služijo kot iztočnica za naše razmišljanje, tako velik. Z njimi se krha ravno podoba, ki jo je tako skrbno oblikoval v zadnjih dveh desetletjih.

CENZURA? ŽAL NE.

Vendar pa so analize, ki se osredotočajo na način Berlusconijevega političnega vzpona in na metodo, s katero ohranja svoj konsenz, nezadostne. S tem, ko rečemo, da Berlusconijev uspeh sloni na njegovi sposobnosti manipulacije s televizijskim medijem, ki ima v Italiji še vedno monopol v posredovanju informacij,² smo povedali veliko o metodah,

¹Pri nas v to kategorijo nedvomno spada Borut Pahor, ki je že zelo zgodaj, mnogo pred ostalimi slovenskimi politiki, zavestno začel graditi na svoji podobi in se pri tem (kot je razvidno iz nekaterih delovnih gradiv, ki so pricurjali v javnost konec devetdesetih let) v marsičem zgledoval pri Haiderju. Pahorjev uspeh (in nemara tudi njegovo kratkotrajnost) lahko v veliki meri pripišemo prav temu.

²Po nekaterih podatkih iz sredine prejšnjega desetletja naj bi 75% Italijanov informacije o političnem dogajanju spremljali izključno prek televizije. V zadnjih letih je nagel vzpon internetnega komuniciranja ta odstotek najbrž znižal.

a skoraj ničesar o vsebini berlusconizma. Napisal sem »skoraj ničesar«, ker sama metoda komuniciranja predstavlja pomemben del njegove vsebine. A vendar na politične fenomene (zaenkrat še) ne moremo neposredno aplicirati znamenite McLuhanove maksime, da je »medij enak sporočilu«. Televizijskost je del berlusconizma, mislim pa, da ni njegov ključni del. Medij v berlusconizmu še vedno služi za posredovanje določenega sporočila. Za *berlusconizem* je namreč mogoče reči vse, razen tega, da je post-ideološki fenomen, v katerem forma povsem prevzame mesto vsebine.

Bolj kot format, v katerem se pojavlja *berlusconizem*, me tukaj torej zanima predvsem sposobnost njegovega medijskega ustroja, da nadzoruje – ne toliko sam pretok informacij, kolikor predvsem način, kako se te informacije razporedijo v javnem diskurzu. Glede tega se moramo namreč znebiti nekaterih napačnih prepričanj, ki glede berlusconizma vladajo izven Italije. Čeprav je res, da se Berlusconijeva oblast pogosto poslužuje neposredne cenzure televizijskih vsebin, to po mojem ni glavni problem. Cenzura seveda obstaja in je zagotovo večja kot v zahodnih državah, a je situacija še vedno boljša kot v nekaterih najbolj stabilnih balkanskih, sredozemskih in južnoameriških demokracijah. Na zadnjem indeksu svobode tiska, ki ga je izdala organizacija Novinarji brez meja, se je Italija znašla le nekaj mest za Slovenijo, a pred Hrvaško, Izraelom, Romunijo ali Argentino. Za mnoge Italijane je morda velika sramota, da so se znašli v družbi takšnih držav (in precej pod ravno Francije, Velike Britanije ali Nemčije, s katerimi bi se raje primerjali), a to vendar pomeni, da stanje svobode v medijih ni tako kritično, da bi lahko zgolj na podlagi tega lahko razložili klavrno stanje javne razprave v Italiji. Prav v okvirih, znotraj katerih se razpravlja o vprašanjih, v načinu, kako gole informacije pridobijo družbeni in politični smisel, je iskati skrivnost Berlusconijevega uspeha. Gotovo je, da tega Berlusconi (ko zapišem Berlusconi, ne mislim zgolj na njega osebno, temveč na široko neformalno mrežo ljudi, ki so zbrani okoli njega in tvorijo njegov »dvor«) ne bi mogel učinkovito usmerjati, če ne bi imel skoraj popolnega nadzora nad zasebno televizijo in dobršnim delom tiskanih medijev in če si v zadnjem desetletju ne bi priboril (ob znatni pomoči in naivnosti leve opozicije) tudi nadzora

nad informativnimi programi dveh od treh javnih televizijskih mrež. Glavno vprašanje pa je, *kaj* s to medijsko močjo počne, *kako* vpliva na javno percepcijo dogajanja.

Odličen primer, kako lahko sama konfiguracija javne razprave učinkovito nevtralizira potencialno subverzivne informacije, ne da bi bilo treba kakorkoli posegati v njihovo svobodno distribucijo, nam pokaže zadnji spolni škandal, v katerega se je – po zaslugi svoje pregovorne nepremišljenosti – zapletel Berlusconi.

PRIMER RUBY

Maja 2010 je milanska policija pridržala Karimo El Mahroug, mlado dekle maroškega rodu, ki se je preživljala kot erotična plesalka v nočnem lokalu, pod obtožbo, da je ukradla tri tisoč evrov. Ker je bilo deklet, bolj znano pod umetniškim imenom Ruby Rubacuori (»lomilka src«), brez osebnih dokumentov, so jo odpeljali na zaslišanje na kvesturo. Izkazalo se je, da je mladoletna, zato so policisti v skladu s prakso in zakonom poklicali sodnico za mladoletne, ki jim je naročila, naj mladenko prepustijo v oskrbo primerni ustanovi. Še istega večera pa je milanski kvestor prejel nenavaden klic iz Pariza. Na drugi strani telefona ni bil nihče drug kot ministrski predsednik Silvio Berlusconi, ki se je v tistih dneh mudil na uradnem obisku v Franciji. Vodjo milanske policije je zaprosil, naj osumljeno deklet izpusti. Bila naj bi namreč – tako je zatrdil premier – nič manj kot vnukinja tedanjega egiptovskega predsednika Mubaraka. Da bi preprečili škandal mednarodnih razsežnosti, je premier kvestorju naročil, naj deklet izroči v varstvo zaupanja vredni osebi.

Ob dveh ponoči je torej na milansko kvesturo prišla »zaupanja vredna oseba«, ki jo je poslal Berlusconi. To je bila petindvajsetletna Nicole Minetti, nekdanja plesalka na lokalni televiziji in predstavnica Berlusconijeve stranke Ljudstvo svobode v deželni svetu Lombardije. Minettijeva je premiera spoznala slabega pol leta pred tem, ko je Berlusconi po zloglasnem atentatu z miniaturnim kipcem milanske katedrale moral na operacijo v zobno ambulanto, v kateri je delala kot asistentka. Tam je imel italijanski premier priložnost spoznati njen politični talent in jo že dobre tri mesece zatem postavil na vrh strankine liste za lombardijske regionalne

³Prav Mora je eden osrednjih likov v omenjenem dokumentarcu *Videocracy*: ki ga je pred meseci na svoj spored uvrstila tudi TV Slovenija.

volitve. Policija je torej v skladu s priporočili predsednika vlade domnevno Mubarakovo vnukinjo izročila v varstvo deželni poslanki Minettijevi. Ta pa je še isti trenutek, ko je prestopila prag kvesture, mladenko prepustila neki brazilski prostitutki, ki je nato sprejela Ruby v svoje stanovanje.

Po slabem tednu se sestanovalki tako hudo spreta, da mora posredovati policija, ki ob tem med drugim ugotovi, da se obe ukvarjata s prostitucijo. Po kratkem zaslišanju Ruby vendarle dodelijo v oskrbo centru za mladoletnice. Po celi vrsti peripetij, ki vključujejo beg iz varstvenega doma, pretepe, spore, kraje in še marsikaj drugega, se Ruby konec junija znova znajde na policijski postaji. Na zaslišanju tokrat pove celotno zgodbo: bila je del skupine mladenk v mreži mogočnega televizijskega agenta in iskalca talentov (*talent scout*) Leleja More³, ki mladih in nadebudnih deklet ni posredoval le televizijskim in medijskim hišam, temveč tudi nekaterim vplivnim politikom in gospodarstvenikom za, recimo tako, zasebne zabave. Na vrhu seznama vplivnežev, ki so se posluževali Morine mreže deklet, je bil tudi Silvio Berlusconi. Ta je v svoji vili Arcore pri Milanu prirejal zabave, ki so kmalu zaslovene pod imenom *bunga bunga*. Nanje je poleg raznoraznih imenitnežev vabil dekleta, ki sta mu jih dostavljala predvsem Lele Mora in njegov prijatelj Emilio Fede, italijanski javnosti sicer znan kot dolgoletni voditelj najbolj brezsravno proberlusconijevskega televizijskega dnevnika v državi. Jeseni je novica počasi pricurljala v javnosti in povzročila še enega v vrsti seksualnih škandalov, v katerega je vpleten italijanski premier. Ko se že je zdelo, da se je novica že nekoliko podela (tudi po zaslugi Berlusconijske medijske mašinerije pozabe), se je sredi januarja začel drugi akt tragikomedije. Milansko tožilstvo je na podlagi pričevanja mladoletne Ruby in nekaterih drugih deklet med tem namreč začelo preiskavo proti nekaterim posameznikom iz Berlusconijskega kroga, osumljenih spodbujanja in izkoriščanja mladoletne prostitucije. Ko je tožilstvo sredi januarja sodišču predložilo zahtevo po začetku postopka, so med dokazno gradivo vključili tudi prisluhe, opravljene med julijem in decembrom

2010 na telefonih številnih obiskovalcev Berlusconijskih zasebnih zabav. S tem se je nenadoma in nepričakovano dvignila tančica skrivnosti, ki je zakrivala življenje Berlusconijske milanske vile: telefonski pogovori so razgalili velik del zasebnega življenja italijanskega premiera. Sodišče je odobrilo začetek sojenja in določilo, da se bo moral Berlusconi zagovarjati zaradi zlorabe javnega položaja in izkoriščanja mladoletne prostitucije.

»ŠENTFLORJANSKA« LEVICA PROTI »SVOBODNJAŠKI« DESNICI

Rubygate, kakor so italijanski mediji šaljivo označili zadnjo afero, v katero se je zapletel Berlusconi, je povzročil pravi medijski in javni pretres: mobilizirala se je tako proti-berlusconijska civilna družba kakor Berlusconijske televizijske mreže in že več kot mesec je zasebno življenje predsednika vlade polje prvorazrednega političnega spopada. Berlusconijski zavezniki govorijo o nesprejemljivem vdoru v zasebno življenje, o zlorabi premierjevih osebnih spolnih preferenc v politične namene, o svetohlinskem puritanstvu levice, o prisluškovalni obsesiji, ki da je zajela Italijo in ki zlovešče spominja na vzhodnonemško prakso, kot jo poznamo iz filma *Življenje drugih*.⁴ V drugi polovici januarja je bila medijska protikampanja Berlusconijskega tabora tako silovita in v marsičem neprecedenčna, da so mnogi govorili o medijski vojni ali celo o poskusu medijskega državnega udara. Nekateri, zlasti tuji komentatorji, so pri tem opozorili na paradoks, da se konservativna stran v polemiki sklicuje na liberalno načelo ločenosti javnega in zasebnega življenja, medtem ko se levica sklicuje na javno moralo in spodobnost, ki sta po navadi del konservativne retorike. Ta paradoks je le navidez: čeprav je res, da pomemben del Berlusconijskega gibanja prihaja iz katoliškega političnega tabora, so ti v manjšini. Večina pripadnikov Berlusconijskega ožjega vodstva je vezanih na liberalno ali levičarsko tradicijo.⁵ To še toliko bolj velja za eksponente njegove medijske mašinerije, kjer je zelo malo osebnosti, ki bi jih lahko označili za konservativce (in še ti so večinoma neokonservativci,

⁴Mnogim se ni zdelo naključje, da je na vrhuncu afere, dober teden za tem, ko so se Berlusconijski mediji prvič domislili te analogije, javna televizija na svoj spored uvrstila prav film *Življenje drugih*.

⁵Zanimiva je sestava vodstva Berlusconijske stranke Ljudstvo svoboščin. Trenutno ima predsedstvo stranke 33 članov: 10 jih ima krščanskodemokratsko preteklost (bodisi v stranki Krščanske demokracije bodisi v raznih katoliških organizacijah), sledijo nekdanji socialisti in neofašisti (oboji s po 5 članov), republikanci, radikalci in komunisti (po 2 člana) ter liberalci in monarhisti (po 1 član); 5 članov je svojo politično kariero začelo v Ljudstvu svoboščin.

ki so v sedemdesetih letih delovali kot aktivisti v neparlamentarnih skrajno levičarskih skupinah). Mnenje številnih tujih opazovalcev, da Berlusconi zavezniki svojega kolovodjo tokrat zagovarjajo iz oportunitizma in pri tem kažejo najbolj sprevrženo stopnjo hinavščine, ne drži. Mislim, da je ravno obratno. Sodobna italijanska desnica iz hinavščine zagovarja »družinske vrednote« in se zaradi oportunitizma udeležuje slovityh javnih zborovanj, znanih kot *family day*, Berlusconi jevo pravico do zasebnega hedonizma pa zagovarjajo iz prepričanja. Ne verjamem – kot je pisal kolumnist nekega angleškega liberalnega dnevnika –, da so bili uredniki Berlusconijevih časopisov in televizijskih programov v zadregi, ko so dobili nalogo, naj kakor vejo in znajo zagovarjajo Berlusconijeve privatne zabave: ravno nasprotno, zdaj imajo končno priložnost, da odvržejo preobleko katoliške spodobnosti (ki jim nikoli ni preveč pristajala) in brez zadrege povejo, kaj res mislijo. Po drugi strani tudi ni res, da se opozicija sklicuje na javno moralo. Večina njenih predstavnikov se zelo skrbno izogiba moralističnim obsodbam predsednika vlade in raje poudarja, da je glavni problem zloraba položaja. Berlusconi in njegovi podporniki ugovarjajo, da je obtožba zaradi zlorabe položaja le pretveza: opozicija in z njo povezana sodna veja oblasti hočeta izkoristiti premierjev spodrsrljaj (klic na milansko kvesturo), ker brez tega sploh ne bi imeli nobenega razloga za pregon. A resnični namen, trdijo v Berlusconijevemu taboru, je diskreditacija predsednika vlade: njegovi nasprotniki hočejo njegovo zasebno življenje uporabiti kot orožje, da bi ga politično spodnesli. V tem argumentu je zrno soli: v tej katoliški državi še noben politik ni padel zaradi takšne malenkosti, kot je neprimeren poskus vplivanja na minoren policijski postopek, po drugi strani pa utegne spolni škandal resno ogroziti politika, ki računa na konservativne in krščanskodemokratske glasove. Tega se dobro zavedata obe strani v sporu. In dejansko se glede tega tako institucionalna levica kot zunajparlamentarne opozicijske sile (ki jo v glavnem sestavljajo mladi občanski demokrati, zbrani v različnih fluidnih civilnodružbenih organizacijah) vedejo precej bolj hinavsko od Berlusconijevega tabora: po eni strani zatrjujejo, da jih Berlusconi jevo spolno življenje prav nič ne zanima in da sta edina problematična vidika afere zloraba položaja in vpletenost v prostitucijo mladoletnih, po drugi pa se še kako zavedajo, da subverzivni potencial afere ni v vpra-

šanju Berlusconi jeve pravne odgovornosti, ampak prav v razkritju njegove zasebnosti. Zato skušajo prav ta vidik kar najbolj izkoristiti, čeprav v isti sapi zagovarjajo pravico do zasebnosti in do tega, da za štirimi stenami svojega stanovanja vsakdo počne, kar želi. Ta – sicer povsem razumljiva in taktično najbrž edina pravilna – nedoslednost Berlusconi jevim podpornikom omogoča, da levico obtožujejo svetohlinstva (v zadnjih mesecih Berlusconi jevi privrženci svoje nasprotnike najraje ozmerjajo z izrazom *bacchettoni*, ki označuje osebe s pobožnjaškim, Slovenci bi rekli »šentflorjanskim« vedenjem).

Kot odpor proti temu domnevnemu svetohlinstvu levice se je ponovno dvignil »svobodnjaški« sektor desnice, ki Berlusconi ja poziva k vrnitvi k liberalnim izvorom njegovega gibanja in k ponovnem zagonu »liberalne revolucije«, ki jo je napovedoval v devetdesetih letih in nato nanjo pozabil. Jasno je torej, da skuša liberalni sektor znotraj Berlusconi jevega ideološko precej raznorodnega tabora izkoristiti afero za okrepitev svoje pozicije.

V tej zapleteni diskurzivni konfiguraciji, ki je vzniknila kot posledica »afere Ruby«, se skriva odgovor na najpogostejše vprašanje, ki bega tuje opazovalce: »Kako, da spolni škandal takšnih razsežnosti ni škodil Berlusconi ju?« Preveč preprosto se je sklicevati na domnevni moralni značaj Italijanov ali na špekulacije o nacionalnem karakterju. Odgovor se skriva v Berlusconi jevi sposobnosti, da s pomočjo mogočne medijske mašinerije vse javne razprave uokviri tako, da se iztečejo njemu v prid. V tem primeru je celotno razpravo preusmeril k vprašanju odnosa med zasebnim in javnim življenjem. Ko je to enkrat postal okvir, znotraj katerega se je odvijala vsaka debata o škandalu, se je Berlusconi javno razglasil za navadnega grešnika in subverzivni potencial afere je bil nevtraliziran. »Privatno,« se je glasilo Berlusconi jevo sporočilo volivcem, »grešim, tako kot (vsak na svoj način) grešite tudi vi. Važno je, da javno še naprej zagovarjam iste ukrepe, ki jih zagovarjate tudi vi.« Ko je zadeva postavljena v teh terminih, dejansko ni razloga, zakaj bi morali katoliški in konservativni volivci obrniti hrbet Berlusconi ju in voliti levico. Nobenega zagotovila nimajo, da so politiki levice v zasebnem življenju kaj bolj moralni ali da kaj bolj spoštujejo cerkvene nauke glede spolnega življenja, vedo pa, da se zavzemajo za liberalizacijo precej restriktivne družinske zakonodaje (Italija je edina zahodnoevropska država, ki v nobeni obliki

ne priznava homoseksualnih zvez, zagotovljena pa ni niti enakopravnost izvenzakonskih skupnosti z zakonskimi).

Ko je opozicija ugotovila, da s poudarjanjem Berlusconijsve zasebne nemoralnosti ne bo prišla daleč, je začela poudarjati drug vidik škandala, namreč premierjev odnos do žensk in njihovo ponižanje v spolne objekte. Pri tem je bila nekoliko uspešnejša in je uspela celo mobilizirati del svojega ženskega volilnega telesa. Vendar je tako zastavljena kritika razpravo še bolj oddaljila od konkretnih političnih vprašanj in jo usmerila v široko debato o splošnih družbenih vzorcih v sodobni Italiji. Bolj ko se je torej diskusija o aferi Ruby širila in poglobljala, bolj se je oddaljevala od vprašanja Berlusconijsve politične odgovornosti, dokler ni obvisela v abstraktnih družboslovnih nebulozah.

Le redki so opozorili na resnični problem v celotni zadevi. Ne gre za to, kot zatrjuje Berlusconi, da so njegovi nasprotniki nesramno vdrli v njegovo zasebno življenje; on sam je s svojo zasebnostjo nesramno vdrl na polje javnega.

JAVNO IN ZASEBNO

Ko se je razdivjala debata o Berlusconijsvem spolnem življenju se je zgodilo to, kar je bilo za pričakovati: majhen detajl v celotni zgodbi, ki je pri vsem daleč najpomembnejši, je ostal skoraj neopažen. Gre seveda za klic na kvesturo, s katerim je premier posredoval za svojo znanko. Mnogi (ne zgolj njegovi podporniki) so to označili za spodrsljaj, ki priča o njegovi prostodušni naivnosti. Navsezadnje, pravijo, bi lahko za Ruby posredoval tudi tako, da se ne bi osebno izpostavil in jo iz rok policije rešil preko verige pomočnikov. Nekateri njegovi zagovorniki so šli tako daleč, da so njegovo dejanje razglasili za dokaz njegove nesebične velikodušnosti: ne da bi dvakrat pomislil o političnih in pravnih posledicah, je rešil mlado dekle, ki se je znašlo v težavah.

Epizoda je seveda minornega značaja in je med vsemi nepravilnostmi in kaznivimi dejanji, ki mu jih očitajo, gotovo med najbolj nedolžnimi. Vseeno pa dobro prikazuje njegov način vladanja. Bolj kot o njegovi velikodušnosti priča o tem, da je v njegovem pojmovanju vladanja izginila vsakršna distinkcija med zasebnim in javnim življenjem.

Znano je, da je Berlusconijsva vlada v zadnjih desetih letih sprejela celo vrsto zakonov, ki neposredno ščitijo bodisi premierjeve gospodarske monopole in njegove finančne interese bodisi njega osebno varujejo pred sodnim pregonom. Situacija se je znatno poslabšala v zadnjem mandatu, ko se je po vmesnem debaklu leve vlade Berlusconi še močneje zavihtel na oblast. Če je med prvo Berlusconijsvo petletko (2001–2006) parlament poleg običajnih zakonov sprejemal še zakone, ki so eksplicitno ščitile Berlusconijsve zasebne interese (gre za tako imenovane »zakone *ad personam*«), je v zadnjih treh letih distinkcija med običajnim in »izrednim« zakonodajnim postopkom izginila: zdaj se celotne zakonodajne in institucionalne reforme (kot npr. reforma sodnega postopka ali obdavčitve finančnega kapitala) prikrivajo tako, da ustrezajo Berlusconijsu in njegovemu ogromnemu finančno-gospodarskemu imperiju.

Zloglasna zloraba položaja v primeru Ruby je tako zgolj logična posledica razumevanja oblasti kot osebnega vladanja, kjer ni več ločitve med zasebnimi in javnimi interesi in kjer je funkcija identična z osebo, ki jo opravlja. Ko se enkrat uveljavi takšen način dojemanja politike, to pomeni samo eno: konec republikanske ureditve.

SULTANAT

Zanimiva je argumentacija Berlusconijsvih odvetnikov. Začetku sodnega postopka proti svojemu klientu v primeru Ruby so nasprotovali iz dveh razlogov. Glede zlorabe položaja so milanskemu sodišču odrekli pristojnost, saj naj bi Berlusconi očitano kaznivo dejanje storil pri opravljanju svoje javne funkcije predsednika vlade (misleč, da je Ruby Mubarakova vnukinja, je posredoval za njeno izpustitev, da bi preprečil diplomatski zaplet z Egiptom); posledično naj ga ne bi smelo obravnavati milansko civilno sodišče, temveč posebno sodišče za ministre, ki v italijanski sodni ureditvi obravnava sume kaznivih dejanj, ki jih visoki uradniki vladne administracije zagrešijo med opravljanjem svoje funkcije.⁶ Glede obtožbe o mladoletni prostituciji pa so premierjevi odvetniki zatrjevali, da so bila prisluškovanja, na podlagi katerih je bila napisana obtožnica, opravljena nezakonito. Po ita-

⁶S tem bi Berlusconi ne bil pretirano na boljšem, saj ministrsko sodišče sestavlja sodni senat, ki ga na podlagi žreba izberejo prav izmed sodnikov milanskega sodišča, ki je največje v državi. Ključna razlika je v tem, da mora začetek postopka pred ministrskim sodiščem odobriti parlament: tu pa ima Berlusconi večino. Odrekanje pristojnosti milanskemu sodišču je bil tako le Berlusconijsv (neuspešen) manever, kako se zopet izogniti sojenju.

lijanski ureditvi sodišče v nobenem primeru ne more odrediti prisluškovanja v javnih prostorih oziroma v prostorih, ki spadajo pod poslansko imuniteto (na primer pisarne članov parlamenta ali delovni prostori vlade); premierjevi odvetniki so tako prišli na dan s tezo, da je tudi znamenita vila San Martino, Berlusconijsva rezidenca v mestecu Arcore nedaleč od Milana, integralni del vladnih prostorov, zato za čas njenega obiska ne bi smeli prisluškovati nikomur.

Jasno je, da sta iz pravnega vidika obe argumentaciji iz trte izviti (in sta bili zato tudi gladko zavrtnjeni), a sta vseeno izjemno simptomatični. Jasno kažeta, da so prav Berlusconijsvi privrženci tisti, ki so pomešali področje javnega s področjem zasebnega. Ne postavljajo več nikakršne distinkcije med premierjem kot osebo in funkcijo, ki jo opravlja: zanje se je oboje združilo v nerazdružljivo celoto. Vsako dejanje, ki ga Berlusconi opravi, vsak prostor, v katerega stopi, postane, po tej logiki, nekakšen zunanji podaljšek njegove osebne avtoritete, ki bi morala biti imuna pred vsakršnim pregonom. Ni težko ugotoviti, da to spominja na pojmovanje vladarjeve karizme v monarhičnih ureditvah. Zato ni čudno, da je Giovanni Sartori, eden najpomembnejših sodobnih politologov, Berlusconijsv način vladanja poimenoval kot »sultanat«. Pri tem je mislil predvsem na njegov prezir do inštitucij. Berlusconi namreč vladanje prek republikanskega oblastnega ustroja vseskozi skuša nadomestiti z neposredno osebno vladavino, pri čemer se opira na skupino sodelavcev, ki tvorijo njegov dvor. Tako se je zopet izkazalo, da so njegovi odvetniki povedali več resnice, kot so jo nameravali: Berlusconijsva vila je *dejansko* postala novo središče vladanja, v njej se sprejemajo najpomembnejše politične odločitve v državi, vanjo hodijo na sprejeme tuji državniki, v njej predsednik vlade sprejema na avdienco predstavnike lokalnih oblasti.

Razvratne zabave, ki v zadnjih mesecih polnijo strani italijanskih in tujih medijev, so tako le simptom tega, da se je Berlusconijsva vila v Arcoreju spremenila v pravcati dvor, kjer so glamur, vladarjeve osebne kaprice, odločitve o njegovem zasebnem bogastvu in o politični prihodnosti države postale prepleteni dejavniki istega vsakdana. Za zidovi vile San Marino izgine vsaka distinkcija med politično stranko, podjetjem Mediaset (ki je osrednji del Berlusconijsvega finančnega bogastva), vlado in državo. Ministri, Berlusconijsvi odvetniki in finančni svetovalci, funkcionarji njegove stranke, njegovi

družinski člani, televizijski voditelji njegovih postaj in uredniki njegovih časopisov so postali dvorjani, ki se borijo za svoj delež vpliva v tem oblastnem gnezdu, kjer sta do nerazločljivosti pomešana javni in zasebni interes.

Šele, ko primer Ruby enkrat obravnavamo v tej luči, pridobi subverzivni potencial. Šele, če jo razumemo skozi takšno optiko, nam lahko ta pikantna, a precej banalna zgodba resnično nekaj pove o politični situaciji v Italiji. Ko primer Ruby obravnavamo kot moralno vprašanje, kot privatno problematiko zasebnega življenja politikov ali v optiki družbenega vprašanja socialnega položaja žensk v sodobni Italiji, se izgubi njegov politični pomen. Zdi se, da je v Italiji to razumel edino Berlusconi – in njegovi najbolj inteligentni nasprotniki. Prav tisti redki, proti katerim je Berlusconi resnično uporabil orožje, ki se ga polašča kot zadnje možnosti: cenzure.

NADZOR NAD INFORMACIJAMI V SVOBODNI DRUŽBI

Berlusconijsva vladavina je razkrila nekatere slabosti demokratičnega sistema, ki niso omejene zgolj na Italijo. Ko so te slabosti enkrat razkrite, ni zadržkov, da se ne bi uveljavil *tip vladavine*, ki bi jih zlorabil v svoj prid. Eden izmed naukov, ki se jih lahko bodoči režimi naučijo iz Berlusconijsve izkušnje, je tudi ta, da cenzura ni več potrebna. Oziroma bolje rečeno, potrebna je zgolj v izjemno omejenem obsegu. Berlusconi je iz tega vidika še vedno precej staromoden v svojem vedenju in sam ni dober zapopadel vseh potencialov svojega medijskega monopola; prevečkrat se po nepotrebem osebno izpostavlja proti novinarjem in javno napoveduje cenzurne ukrepe. Zdi se, da še sam ni razumel tega, kar je s svojo strategijo sam dokazal: cenzura je *passé*. Dovolj je nadzor nad posredovanjem informacij in »pravilna« zastavitev debate. Najbolj zanimiv vidik berlusconijsva je, da so vsa dejstva o oblasti povsem na razpolago. Vsi škandali se odvijajo na očeh javnosti. Simptomatično je, da je bil med prvimi mediji, ki so objavili integralni zapis prisluškovanj v primeru Ruby, prav dnevnik *Il Giornale*, ki je v lasti družine Berlusconi. In to ne velja le za spolne škandale. Danes ima izobražen italijanski državljan, ki se zanima za politična in družbena vprašanja, na razpolago možnosti, da si brez prevelikega napora pridobi verodostojno sliko o dogajanjih v Italiji. Brez pretiravanja lahko trdimo, da Italijani o najtemnejših in kočljivih vidikih

svoje politike in ekonomske oblasti vedo nepriemerljivo več kot katerikoli druga nacija v Evropi. Razlogov za to je več, med njimi tudi izjemno neliberalna ureditev, s katerimi lahko sodišča odredjajo prisluškovanja, in izjemno liberalna zakonodaja, kar se tiče njihove javne objave.

Tu se mimogrede izkaže naivnost Noama Chomskega, ki trdi, da lahko golo navajanje dejstev najbolj učinkovito razkrinka zlorabe oblasti. Berlusconijev primer dokazuje nasprotno. Najbolj pomembni so okviri, v katerih poteka javna razprava, vprašanja, ki veljajo za pomembna, javni diskurz, ki določa, kaj je relevantno in kaj ne. To je vidik berlusconizma, ki ga tuji opazovalci pogosto povsem narobe razumejo. Berlusconi sploh ne moti različnost mnenj: na noben način ne moremo trditi, da s pomočjo svoje medijske moči ustvarja enoumje. Ravno nasprotno, z njeno pomočjo širi kakofonijo mnenj in interpretacij, kjer se relevantna vprašanja izgubijo v nepregledni množici frivolnosti in lažnih dilem.

Svoboden pretok informacij je nekaj, česar je *berlusconizem* povsem vaje in kar zna izkoristiti v svoj prid. Česar Berlusconi ne more trpeti, je, da se ta svoboden tok informacij in mnenj na določeni točki prekine in da se relevantna vprašanja kanalizirajo v osredotočeno debato, katerih okvirov sam ne more nadzorovati. V Italiji, tako kot drugod po svetu, je zelo malo novinarjev, medijev in mnenjskih voditeljev, ki so tega sposobni. Zato ni čudno, da so bili vsi redki Berlusconijski neposredni posegi v svobodo medijev usmerjeni prav proti tem nekaj posameznikom.

PRIMAT NARACIJE

Na začetku smo *berlusconizem* definirali kot sistem, ki temelji na nadzoru informacij. Ta definicija do neke mere drži. Vendar se moramo vprašati: čemu služi nadzor informacij? Rekli smo, da je ta nadzor nujen za filtriranje pomembnih in nepomembnih dejstev oziroma, bolje rečeno, za onemogočenje takšnega učinkovitega filtriranja. A obstaja še en, pomembnejši smoter, v katerega Berlusconi usmerja nadzor nad informacijami. Gre za ustvarjanje narative. S pojmom naracija tu mislim na diskurzivni postopek, ki dogodke in dejstva organizira v celovito in koherentno zgodbo. *Berlusconizem* je eklektičen, ko se tiče ideologije ter gospodarskih in socialnih politik, a ima zelo koherentno naracijo o samem sebi, ki pojasnjuje njegovo zgodovinsko vlogo ter njegovo pozicijo v političnem spektru.

Prav ta naracija je njegovo najmočnejše orožje: aktivistom in podpornikom daje jasno zavest o njihovem zgodovinskem poslanstvu ter politični identiteti. Temeljne poteze te naracije je Berlusconi načrtno že v svojem prvem političnem govoru, ko je v neposrednem televizijskem prenosu tako opisal svoje nasprotnike in svojo politično pozicijo definiriral kot njihovo nasprotje:

Italijanska levica trdi, da se je spremenila. Trdi, da je postala liberalnodemokratska. Vendar to ni res! Njihovi predstavniki so še vedno isti kot prej, njihova mentaliteta, njihova kultura, njihovo vedenje, njihova najgloblja prepričanja so ostala enaka. Ne verjamejo v trg, ne verjamejo v zasebno pobudo, ne verjamejo v profit, ne verjamejo v posameznika. Ne verjamejo, da je mogoče svet izboljšati prek svobodnega doprinosu mnogih različnih posameznikov. Nič se niso spremenili. Poslušajte jih, kaj govorijo (...), berite njihove časopise. Ne verjamejo več v nič. Deželo bi radi spremenili v vpijočo ulico, ki kriči, ki napada, ki obsoja. Zato smo prisiljeni, da se jim zoperstavimo. Ker verjamemo v posameznika, v podjetnost, v tekmovalnost, v razvoj, v učinkovitost, v svobodni trg in v solidarnost, ki izvira iz pravičnosti in svobode.

Mislim, da se prav med vrsticami tega govora, ki ga lahko brez vsakršne ironije označimo za prvorazredno retorično mojstrovino, skriva ključ Berlusconijskega uspeha. Njegov opis na izjemno sugestiven in natančen način razgalja situacijo postkomunistične levice v obdobju po padcu berlinskega zidu, ne le v Italiji, temveč tudi v vzhodni Evropi. Levica (in dobršen del ostalega političnega spektra) je izgubila svoj ideološki kompas, dogodki so se ji zgolj še dogajali in jih ni znala več povezati v koherentno zgodbo. Nasproti tehnokratskemu cinizmu postideološke levice je nastopil Berlusconi s svojo gorečnostjo in levici dobesedno izmaknil mesto zgodovinske avantgarde (tedanji zgodovinski trenutek je odlično ujel režiser Nanni Moretti v svojem filmu *Aprile*). Uspel si je zagotoviti prednost pri izgradnji naracije, medtem ko ideološko samokastrirana levica vse do danes ni zmožna jasno opisati tega, kar se dogaja njej, državi in celotni celini. Če je res, da je Berlusconi ves ta čas imel monopol nad pretokom informacij, je prav tako res, da je zelo jasno vedel, kaj početi s tem monopolom. Brez tega si z njim ne bi mogel kaj dosti pomagati. Levici še tako širok dostop do alokacije informacij ne bi kaj prida koristil, ker ni imela nobenega konstruktivnega sporočila, ki bi ga lahko posredovala. Še danes ga nima. In to ne velja le za Italijo. •